

Motion till riksdagen 2019/20:907

av **Beatrice Ask (M)**

Medborgarvittnen i kriminalvården

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda formerna för införande av medborgarvittnen i kriminalvården och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Den allvarliga utvecklingen när det gäller brottsligheten liksom utökade resurser till polisen har lett till ett ökat antal intagna i häkten och på anstalter. Ökningen är sådan att Kriminalvården nu har problem med platsbrist och svårigheter att ens vidmakthålla kvalitet i verksamheten. Utifrån ambitionen att ännu icke dömda ska bemötas med respekt och att verkställighet av domar ska ske på ett sådant sätt att den dömda ges förutsättningar att förbereda sig för ett hederligt liv i frihet är detta allvarligt.

Justitieombudsmannen (JO) har i Sverige getts uppdraget att vara nationellt besöksorgan som regelbundet besöker platser där personer kan hållas frihetsberövade. Opcat-verksamheten (Optional Protocol to the Convention Against Torture) är en del av det ansvar som Sverige har tagit på sig genom att ansluta sig till FN:s tortyrkonvention. Arbetet ska förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling av frihetsberövade personer.

Under verksamhetsåret 2017/2018 genomfördes 17 inspektioner, varav 9 oanmälda. Temat för 2017 var vilken tillsyn som sker av frihetsberövade, och 2018 var transporter av frihetsberövade i fokus. För innevarande år har 16 protokoll från inspektioner redovisats offentligt.

Det framgår av JO-protokollen att situationen på häkten och anstalter är ansträngd. Dubbelbeläggningen har kommit snabbt, och lokalerna är ofta trånga och dåligt anpassade. Vid riksmottagningen som ska utreda lämplig placering på anstalt informeras intagna inte regelmässigt vare sig om en kontaktperson bland personalen eller om att de ska dela cell eller med vem. Personalsituationen är besvärlig och har inte nämnvärt påverkats av den högre beläggningen. Konsekvensen är att det blir mindre tid för observationer av hur intagna mår och fungerar, vilket gör placeringsutredningarna

sämre. Möjligheterna till sysselsättning och förströelse är begränsade. För personalen blir arbetsmiljön sämre, riskerna fler och kraven på personalsammanhållning högre. Det kan i sämsta fall skapa nya problem.

Det ligger i sakens natur att det inte är eller ska vara trevligt att sitta i häkte eller på anstalt. Däremot är det viktigt att intagna inte blir sämre psykiskt och fysiskt utan att de i stället genom behandling och verksamhet förbereds för ett liv utan kriminalitet. Restriktioner när det gäller kontakter med omvärlden och vad man kan göra och när under verkställigheten behövs ofta, men i en ansträngd situation för Kriminalvården är risken stor att det bara blir förvaring. Många intagna har långvariga missbruksproblem, ett destruktivt beteende och/eller kan vara aggressiva. Ett stort antal dömda har liten kunskap om det svenska samhället. En hel del talar inte språket och saknar familj och närstående i landet. Frustration och otillräckliga personalresurser är mot den bakgrunden ett problem för såväl säkerheten rent allmänt som den enskilde. Självskadebeteenden och depressioner är inte ovanligt.

Forskning visar att isolering redan efter några dagar är skadligt för en människa och att den orsakar framför allt psykiska, men ibland även fysiska, skador. Särskilt skadligt är isolering för personer under 18 år. Enligt den definition av isolering som är mest vedertagen är en person isolerad om han eller hon är instängd i sin cell och berövad all meningsfull mänsklig kontakt under 22–24 timmar per dag. Utifrån denna definition är de flesta som är häktade med restriktioner isolerade.

Häktes- och restriktionsutredningen (dir. 2015:80) presenterade sitt betänkande i augusti 2016. Det har varit ute på remiss, men regeringen har hittills valt att inte lägga några förslag.

Situationen är emellertid sådan att jag anser att JO:s Ocpat-verksamhet behöver förstärkas. Inspektionerna och rapporterna är viktiga. Därutöver anser jag att det bör övervägas ytterligare möjlighet till insyn i verksamheten och kontakt med intagna och personal. Kontakterna med frivilla organisationer kan utvecklas.

En möjlighet vore att införa någon form av medborgarvittnen kopplade till enskilda häkten/anstalter. Sedan 80-talet finns lagen om medborgarvittnen (1981:324) för att tillgodose allmänhetens intresse av insyn i polisverksamhet. Kommunerna kan enligt den utse trovärdiga medborgarvittnen vars tjänstgöring meddelas av kommunen efter samråd med Polismyndigheten. Medborgarvittnen har rätt att närvara vid polisverksamhet enligt detta, och det finns regler om tystnadsplikt vad gäller enskildas personliga förhållanden m.m.

Mig veterligt använder få kommuner möjligheten och inom polisen har det väl inte alltid ansetts som positivt och självklart med sådan insyn. I andra länder, exempelvis i USA, är emellertid medborgarvittnen viktiga och väl ansedda både av allmänheten och inom polisen. Insynen ger en bättre och mer nyanserad bild av verksamheten och blir till stöd för polisen i många sammanhang.

Medborgarvittnen borde enligt min mening kunna fungera väl när det gäller häkten och anstalter. Dels skulle det ge insyn i en känslig verksamhet, dels skulle det göra det lite enklare för intagna att i ordnade former kunna framföra synpunkter på hur verksamheten fungerar.